

YAVAŞ İŞLETMECİLİK YAKLAŞIMINDA ADALET ANLAYIŞININ SOSYAL YAŞAMA VE İŞ YAŞAMINA YANSIMALARI

H. Mehmet YILDIRIM*

ÖZET

Adalet, insanların birlikte yaşamaya başlamalarından beri, toplumun düzeni açısından antik çağlardan günümüze önemli bir kavram olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte, modern toplumların iktisadi, siyasi ve kültürel yapılarının hızla dönüşmesiyle, dünya giderek küçülmüş ve dünyanın herhangi bir yerinde alınan kararlar, olaylar ve etkinlikler diğer bölgeleri daha çabuk etkiler hale gelmiştir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yarattığı zenginliğin yanı sıra, bu duruma zıt olarak fakirlik ve paylaşımada adaletsizlik bir arada yaşanmaya başlamıştır. Gelişmiş ve azgelişmiş olan ülkeler ve ülkeler içindeki bölgeler arasındaki farklar da giderek artmaya başlamıştır. Yavaş işletmecilik anlayışı içinde, işletmelerde, toplum içinde paydaşlarının faaliyetlerini adil olarak tanımlamayı ve faaliyetlerinin karşılığını da adil olarak vermeyi öngörmektedirler.

Anahtar Kelimeler: *Adalet, Adalet Kültürü, Yavaş İşletmecilik*

SOCIAL AND WORK LIFE REFLECTIONS OF JUSTICE PERCEPTION IN SLOW BUSINESS

ABSTRACT

Justice has been an important concept from ancient times to today since people have started to live together. With globalization, the modern societies, economic, political and cultural structures, rapid transformation, increasingly shrink world. Decisions made anywhere in the world, events and activities affect other regions have become more quickly. Scientific and technological developments, as well as the wealth created by this situation, as opposed to a combination of poverty and injustice, there have been sharing. Developed and underdeveloped countries and the differences between regions within countries also began to increase gradually. In a spirit of slow business, the activities of stakeholders in the community as just as fair to give a value to identify and predict the activities.

Keywords: *Justice, Justice Culture, Slow Business.*

1. GİRİŞ

Endüstri devrimiyle başlayan süreçte, küreselleşmeye yönelik eleştiriler, dünya üzerindeki yoksulluğun artması nedeniyle şiddetlenmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan (az gelişmiş ülkeler olarak tanımlanan) ülkeler arasındaki adaletsizlikte bu eleştirilerden biridir. Bir ülkenin yoksulluğu ya da azgelişmişliği oranında, gelir dağılımındaki adaletsizliği de artmaktadır. Özellikle azgelişmiş ülkelerin zengini çok

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, h.mehmet@comu.edu.tr

zengin, fakiri ise çok fakirdir. İki grubun arasında boşluk, dengeli sosyal yapıya sahip ülkelerdeki gibi orta sınıfla doldurulamamıştır. Ülkedeki sosyal içerikli yasa ve düzenlemelerin yeterince işlevsel olmaması bunun en önemli nedenidir (Han ve Kaya, 2006).

Küreselleşmeyle birlikte dünya üzerindeki ülkelerde yaşayan toplumlar, yaşamsal alanda diğerlerine bağımlı hale gelmişlerdir. En gelişmiş ülkelerde bile insanlar dışarıdan getirilen mallara bağımlı durumdadır ve yaşam biçimleri hızla değişmektedir. Örneğin araba üreten ülkeler, araba yapımında kullanılan parçaların bir kısmını diğer ülkelerden satın almaktadırlar. Üretilen ürünlerin hacim ve hızına bağlı olarak, tüketimin hızının da artırılması zorunlu hale gelmiştir. Tüketim hızının artırılması, bir dizi metanın ihtiyaç kategorisi içine sokulması ve bu üretilen meta ve hizmetlerin, yeni yerlerde satışa sunulmasını gerekli kılmıştır. Üretilen ürünlerin tüketiciye ulaşması için de tüketim yerlerinin çoğaltılması yoluna gidilmiştir (İçli, 2001).

Yavaş işletmecilik anlayışı da, insanların eşit ve adil bir ortamda yaşaması gerekliliğini vurgulamakta ve hızlı yaşama bağlı olarak, insanların bireyselleşmeleri sonucu yalnızlaştıklarına dikkat çekmektedir. Bu bölümde de, adalet kavramı ve yavaş işletmecilik anlayışının öngördüğü adalet kültürü üzerinde durulmuştur.

2. ADALET KAVRAMI

Ahlak felsefesi disiplininin kurucusu olarak kabul edilen Sokrates, uzun bir düşünme faaliyeti sonucunda ahlakın ne olduğu, neyin ahlakı meydana getirdiği ve dolayısıyla adaletin ne olduğu ve neyin adaleti meydana getirdiği konusunda ilk büyük adımı atmıştır. Asıl amacı toplumsal yaşam içinde, hukuk ve politikada ahlak ve adaleti kurma olan Sokrates; erdeme, iyiliğin neden olduğunu ve erdemın başkalarını sıkmadan toplum içinde yaşayarak herkese karşı adaletli olmak gücünden oluştuğunu belirtmektedir (Karagöz, 2002).

Adalet konusundaki ilk derli toplu ve sistematik görüşler ise Platon ve Aristoteles ile başlamıştır. Platon adaleti, cesaret, bilgelik ve kendine hakim olma erdemleriyle birlikte en önemli erdem olarak görür ve onu uyum olarak düşünür. Bu uyum, site düzeyinde sosyal sınıflar arasındaki uyum; birey düzeyinde de ruhun kısımları arasındaki uyumdur. Bu suretle adalet hem ahlakın hem de siyasetin konusu olarak ortaya çıkar. Platon adaleti ancak örgütlü bir toplumda mümkün görmekte, sosyal sınıflar arasındaki uyumu da, her sınıfın kendi görevini yapması ve başkasının işine karışmamasında bulmaktadır. Adaletsizliği ise, farklı sosyal sınıflara eşit davranmakta görmekte ve bir haksızlık olarak nitelendirmektedir. Adaletsizlik bir haksızlık ise adalet de hakka uygun olandır. Platon'un sınıflı toplumunda adalet, her sınıfa hakkı ne ise onu vermeyi gerektirir. Her sınıfın da görevi ve hakkı bellidir. Buna göre, herkese hakkı olanı vermek belli bir yük karşılığında bir yarar sağlamak anlamına gelir. Yani adalet, herkesin kendi işine, sınıfına ve durumuna bağlıdır (Gündoğan, 2004).

Aristoteles adalet kavramının birden fazla anlamından bahsetmekte ve adalet kavramını adaletsizlik kavramıyla birlikte tanımlamanın daha doğru olduğunu söylemektedir. Yasalara uymamak, onu kendi çıkarlarına göre kullanmak ve dolayısıyla bu şekilde bir eşitsizlik yaratmak adaletsizlik, yasalara uygun davranmak ve eşitliği bozmamak ise adalettir (Topakkaya, 2009).

Aristoteles, adaleti genel ve özel adalet olarak ikiye ayırmaktadır. Özel adaleti ise üçe ayırmaktadır: Dağıtımcı adalet, düzeltici adalet ve karşılıklı adalet. Genel adalet,

yasallıkla ilgilidir ve eksiksiz bir erdemdir. Başkalarına ilişkin davranışlarımızı düzenleyen, yasalar olduğuna göre, genel adalet de yasalardan müteşekkildir. Özel adalet ise hakkaniyetle ilgilidir. Dağıtımçı adalet; itibarı, mülkü ve sairî, bir devletin üyelerinin nasıl paylaştığı ile ilgilidir. Dağıtımçı adalet de ise, herkes eşit pay almaz, daha ziyade, her insan, kendi değerine göre pay alır. Bu değer, Aristoteles'e göre soyluluk, zenginlik, erdem, özgürlük gibi kıstaslar üzerinden belirlenir. Düzeltici adalet ise, insanlar arasında değişim olduğunda bir adaletsizlik durumu varsa, bu duruma çare olacak yönde hareket etme ilkesine dayanır. Bu tür adalet söz konusu olduğunda, insanlar, sahip oldukları değere göre pay almazlar, yasalar önünde eşittirler. Aristoteles'e göre karşılıklı adalette ise bireyler arası değişimde denklik esastır (Sekine, 2005).

Aristoteles insanlar arasındaki değiş-tokuşun değerler üzerinde olamayacağı, yani buğday veren bir insanın karşısındaki insanın sahip olduğu pamuğu almak istemeyeceğinden dolayı genel bir değiş-tokuş aracısına ihtiyaç duyulduğunu bunun da paradan başka bir şey olmadığını belirtir. Paranın kullanılmasının diğer bir amacı da değerdeki dalgalanmalara mani olması ve burada açığa çıkan keyfi "değer" vermeleri engellemesidir. Aristoteles adaletli davranmaları gereken ve genelde de davranan üç insan tipinden bahseder. Bunlardan ilki ödül ve liyakat paylaştırıcısı devlet adamı, ikincisi haklıyı haksızdan ayıran yargıç ve son olarak da ürünlerini hakça bir fiyata satan üretici ya da çiftçilerdir. Bunların adaletli ya da adaletsiz davranmaları onların iradesiyle ilgilidir ve bu konuda bir ölçüt söz konusudur. Fakat ona göre ticari adaletle ilgili hiçbir ahlaki erdem mevcut değildir. Bu tür adalet türünde adalet bir erdem olarak ortaya çıkmaktan ziyade, malların değerinin üzerinde satılmasını önleyen bir nevi koruyucu bir mekanizma durumundadır (Topakkaya, 2009).

3. YAVAŞ İŞLETMECİLİKTE ADALET ANLAYIŞININ SOSYAL YAŞAMA VE İŞ YAŞAMINA YANSIMALARI

Adalet bir birey ya da insan grubuna adil ya da adaletsiz, dürüst ya da dürtüst olmayan bir şekilde davranılabileceğini ifade etmektedir. Adaletin içeriği, hakları vermekten ibarettir. Bu bağlamda, bireyler ya da insan grupları belli haklara sahiptir. İnsanı etkileyen hakların haklıya dağıtılması, insan etkileşiminin hemen her boyutuna nüfuz etmektedir (Rebore, 2001). Piyasaların liberalleşmesi, uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve yabancı yatırımların artmasıyla ülkeye gelen yabancı yatırımcılar, yerli rakiplerin küçülmesine veya yok olmasına neden olmuştur.

Küreselleşmeyle birlikte meydana gelen teknoloji ve diğer sosyo-ekonomik koşulların değişimine paralel olarak, yönetim kavramında ve işletmelerin yapısında da önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Sanayinin başlangıç dönemlerinde yönetici, işin hem sahibi, hem ustası hem de yöneticisiyken, zamanla sanayinin daha karmaşık hale gelmesi işyerindeki bütün faaliyetleri bir kişinin yönetmesini imkansızlaştırmıştır. Farklı işlevlerden sorumlu farklı kişilerin yönetimi üstlenmesi ile kontrol fonksiyonunun bölünmesi, hiyerarşik yapılanmaları gündeme getirmiştir. Çok uluslu büyük şirketlerin gelişmesi ile son yıllarda eski tür girişimci-patron kapitalist yöneticilerin sayısında önemli bir azalma gözlenirken, onların yerini çok iyi eğitim görmüş, tecrübeli ve ücretli profesyoneller almıştır. Ekonomik çevredeki köklü değişimlerin, organizasyonların strateji, kültür, yapı ve çalışma koşullarında da önemli farklılık ve değişimlere yol açmaktadır. İşletmelerde demokrasi ve katılımcılık, işbirliği kültürü gibi kavramlarda, geleneksel bürokratik yönetim türlerinin önemini kaybederek, yönetim ve çalışanların

kendilerini yeniledikleri ve karşılıklı işbirliğini artırdıkları çağdaş yönetim anlayışını ön plana çıkarmıştır (Güzelcik, 1999).

1980’li yıllarda gündeme gelen neo-liberal küreselleşme politikalarının ilk 20 yıllık uygulama döneminde ortaya çıkan sonuçlardan birisi, gelir paylaşımındaki adaletsizliğin dünya çapında artması ve toplumsal sınıflar arasındaki eşitsizlik ve çelişkinin derinleşmesidir. Küreselleşme, sermayenin giderek daha az ellerde toplanması, mülksüz, işsiz ve geçim kaynaklarından yoksun bırakılan kitlelerin çoğalarak, hayat şartlarının daha da ağırlaşması pahasına gerçekleştirilmiştir (Özdek, 2002). Bu dönemde büyük bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve bunların yarattığı büyük zenginlik ile büyük açlık felaketleri bir arada yaşanmaktadır. Büyük toplumsal dönüşümler, bazıları için yeni fırsatlar ve özgürlükler, bazıları için de yeni baskı ve sömürü biçimleri yaratmaktadır. Dünyanın güneyi ile kuzeyi, gelişmiş olan ile azgelişmiş olan ülkeler, ülkeler içindeki bölgeler ve kentler, farklı sınıflar ve kadınlarla erkekler arasındaki uçurumlar derinleşmektedir. Küreselleşme sürecinde öne çıkan serbest piyasacı ekonomi modeli ve özellikle azgelişmiş ülkelere dayatılan yapısal uyum/istikrar politikaları önemli sosyal adalet sorunlarına yol açmış durumdadır. Serbest piyasa ekonomisinde en büyük erdem, sosyal adaleti sağlamak değil, bireysel karı en üst düzeye çıkarmaktır (Toksöz, Özkazanç & Poyraz, 2001).

Hızlı kentleşme ve küreselleşmeden dolayı çocukların azalması, yaşlıların ve bekârların sayısının artmasıyla nüfus ve aile yapısı radikal bir şekilde değişmektedir. Bu arada toplum hayatının gerekleri olan, karşılıklı yardım, sosyal eğitim ve ticaret hızla önemini yitirmekte, yaşlanan bir toplumda güvenlik hissini koruyabilmek için insanlar geleneksel hemşerilikten ve akrabalık bağlarındansa bir şeylere dayanan, yeni kişilerarası ilişkiler kurmaya ihtiyaç duymaya başlamışlardır. Ticari alanların varoş yerlerde gelişmesi, topluma yakın alışveriş merkezlerinin hızla azalmasına ve orada yaşayan insanların günlük hayatlarındaki gereksinimlerinden yoksun kalmasına neden olmaktadır. Çocuk sayısındaki düşüş okulların birleşmesine ya da kapanmasına neden olmakta, bu durumda toplumu gerekli olan önemli bir kaynaktan mahrum etmektedir. Çocuk sayısını arttırmaya çalışan genç ailelerin olduğu güvenli ve adil bir ortam kaybolmaktadır.(Doetuchi, 2003).

İtalya’da, 1986 yılında Carlo Petrini’nin Roma’ya bir fast-food restoranının açılmasına tepki olarak başlattığı “slow food” (yavaş yemek) hareketiyle beraber (Yurtseven, 2007) “yavaş” anlayışı kısa sürede farklı alanlara yayılmış ve iş yaşamı da bu anlayıştan etkilenmiştir. Yavaş işletmecilik anlayışı, endüstri devrimi sonrasında yaşanan gelişmelere bağlı olarak yaşanan adaletsiz paylaşımına karşı, bireylerarası ve toplumlararası daha adil bir paylaşımın yaşanması gerektiğini belirtmekte ve felsefesinde bu anlayışa uygun olarak çeşitli çözüm önerileri üretmektedir (Martins ve Obratis, 2009).

Yavaş işletmecilik kapsamında savunulan toplum işletmeleri de, toplum içinde adaleti ve yavaş işlerden türettiği sosyal katkıyı vurgulamaktadır. Doetuchi (2003) tarafından geliştirilen “Toplum İşletmeleri” kavramıyla yavaş yaşam kapsamında adil bir yapı açıklanmıştır. Doetuchi (2003)’e göre toplum işletmeleri toplumda toplum için ve toplum tarafından yönetilen bir işletmelerdir. Toplum işletmeleri ileri düzeyde refahı, yerel endüstriyi yükseltmeyi, istihdamı arttırmayı, eğitim ve çocuk bakımını desteklemeyi ve çevreyi korumayı benimseyerek toplum içerisinde adaleti arttırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda yavaş işletmeciliğin oluşturduğu adil ortamda işletmeler

paydaşlarının faaliyetlerini adil olarak tanımlamalı ve karşılığını adil olarak vermelidirler. Böylece toplumsal eşitsizliği de ortadan kaldırebilmektedirler.

4. SONUÇ

Adalet, insan davranışlarının doğru olup olmadıklarını gösteren en önemli ilkedir. Antik çağlardan başlayarak çok sayıda çalışmada, adalet kavramı irdelenmiştir. Genel olarak bakıldığında adalet anlayışı, belirli bir topluluğun olduğu bir yerde dağıtılması gereken belirli bir şeyi, iki kişi arasında değerleri ve hak ettikleri oranda paylaşmayı, sosyal sınıflar arasındaki uyumu ve bireylerarası ilişkilerde denkliliği öngörmektedir.

Ekonomik, siyasal, kültürel etkinliklerin küreselleşmesiyle toplum içinde adalet anlayışı da zarar görmeye başlamıştır. Neredeyse her alanda küresel şirketler dünyanın herhangi bir noktasında daha çok kişiye ulaşmaya başlamıştır. Olaylar, değerler, kültürler, davranışlar ve alışkanlıklar da küreselleşmekte, dünyanın bir ucundaki bir olay ulusal sınırları aşarak diğer ulusları da etkileyebilmektedir. Önüne geçilmez bir süreç haline gelen küreselleşme, bütün alanlarda olumlu ve olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Küresel ekonomi karşısında yerel ekonomi giderek zayıflamıştır. Toplumun her kesiminin ekonomiyeye katılımlarını sağlayarak toplumda adaletin oluşturulması, küreselleşmenin toplum üzerinde yarattığı eşitsizliklerin azalması yavaş işletmecilik anlayışı prensipleri arasında yer almaktadır.

Yavaş işletmecilik anlayışı, endüstri devrimi sonrasında toplum içindeki adaletsizliğe karşı daha adil bir paylaşımın ve yaşamın gerektiğini belirtmekte ve felsefesinde bu anlayışa uygun olarak çeşitli çözüm önerileri üretmektedir. Yavaş işletmecilik kapsamında kişisel ilişkilere ve etkileşimlere bağlı olan toplum işletmeciliği, insanların güven hissine sahip olabilmeleri ve güvenle yaşayabilmeleri için toplumda güvenli ilişkileri önermektedir. Bu sayede toplum içinde bireylerin hak ettikleri değerleri hak ettikleri kadar paylaştığı adaletli bir ortamda toplumların eski güçlerine ulaşmasını amaçlamaktadır.

5. KAYNAKLAR

- DOETUCHI, A., "Community Businesses and the Slow Life-Exploring New Social Values for the 21st Century", <http://www.nliresearch.co.jp/english/socioeconomics/2003/li030516.pdf> (29.10.2010).
- GÜNDOĞAN, A.O., "Hak ve Adalet", <http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Bildiri/Ali-Osman-Gundogan-Hak-ve-Adalet.pdf> (29.10.2009).
- GÜZELCİK, E. (1999). *Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- HAN, E. ve KAYA, A. A. (2006). *Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika*, Nobel Yayınları, Ankara.
- İÇLİ, G. (2001). "Küreselleşme ve Kültür", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 105 (2), (s:163-172).
- KARAGÖZ, Y. (2002). Liberal Öğretide Adalet, Hak ve Özgürlük, *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2), (s:267-295).

- MARTINS, P. VE OBRAITIS, S. (2009), *Slow Business: Why Slow Is The New Competitive Advantage*, Crimson Publishing, England.
- ÖZDEK, Y. (2002). *Küresel Yoksulluk ve Küresel Şiddet Kışkırcısında İnsan Hakları, Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları*, TODAİ İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara.
- REBORE, R. W. (2001). *The Ethics of Educational Leadership*, Prentice Hall Inc, New Jersey.
- SEKINE, S. (2005), *A Comparative Study of the Origins of Ethical Thought: Hellenism and Hebraism*, Rowman & Littlefield Publishers Inc, Oxford.
- TOKSÖZ, G.; ÖZKAZANÇ, A.; POYRAZ, B. (2001). *Kadınlar, Kalkınma ve Sosyal Adalet*, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.
- TOPAKKAYA, A. (2009). Aristoteles'te Adalet Kavramı, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6), 628-633.
- YURTSEVEN, H. R. (2007). *Slow Food ve Gökçeada: Yönetmel Bir Yaklaşım*, Detay Yayıncılık, Ankara.